

Van: "N. van der Sijs" <nvdsijs@euronet.nl>
Aan: <Info@kb.nl>
Datum: 24-10-01 9:18
Onderwerp: aanvraag

L.S.,
Graag verzoek ik u mij een kopie te zenden van C.G. Plem(ius), Speldwerk
of waerschoouinge 1632, signatuur 766C19 of 651E30

CORNELII GISELBERTI
PLEMPII
SPELDWERK,
of
WAERSCHOUINGE
an den Neerduitschen Schrijver
Van de
SPELDING.



TOT HAERLEM.

By *Adriaen Hoflans*, Boek-drukker, inde korte Bagijnea
street, in't Muſyk-boek, 1632.

7+A
3
(verke)

Op Momus.

VAerd gij, Momus, niet quaed mijns,
Beter waerd gij sonder grijs,
Als o rechts, en links e doet:
Botter gij maer Mommen broet;
Mommen, sneech die willen lijken,
Dom nochtans al quaelik kijken:
Mommen, die mijn Speldwerk laken,
Om van Plomp mij Plomp te maken.
Anders doen sij, dan den e;
Dees en wil tot Plomp niet me;
Dus gesteld o, of e foo,
Kort haer draid: ~~te vree van o,~~
Sij en wil te ~~me~~ ~~in~~ ~~gaen,~~
Noch mijn stem doen af door stom slaen.
Houd u o dan Momus gij vrij;
Mijnen e laet blyuen bij mij;
Bot, mom, dom, en stom dan spot;
Noit den e maect ~~den~~ ~~for~~;
Noit den e maect ~~jaken~~ ~~mol~~;
Vvroet v'huys in u eigen hol.

TOT HARELEM.

By Aertsm Hout, Boek-drukker, inde Korte Bazuin-
straat, in 't Blyk-hoef, 1732.

04753000
Van: "N. van der Sijs" <nvdsijs@euronet.nl>
Aan: <Info@kb.nl>
Datum: 24-10-01 9:18
Onderwerp: aanvraag

L.S.,
Graag verzoek ik u mij een kopie te zenden van C.G. Plem(ius), Speldwerk
of waerschouinge..., 1632, signatuur 766C19 of 651E30.
Voorts heb ik benieuwd of de KB bezit van dezelfde auteur Orthographia

7 + A4
762 A4
(verkleiner)

C. G. PLEMPII SPELDWERK

Of.
WAERSCHOINGE
an den Neerduitschen Schrijver
Van de
SPELDING.



Ebbende ik onlangs in Nederduitschen Rijn geschreven *Der Herdoopeten Ansicht op Amsterdam*, met noch sommige andere Stukjes, die t'haerer tijt in veel handen souden mogen komen; Vind te wesen noodich, dat u werde bescheid gedaen, over de Spelding, daer in van mij gebruikt. Hoewel de selve Spelding is soodanich, dat sij van d'oude niet, of weinich afwijkt, en haer grond daer in heeft. Oermids dat, geleden ontrent vijftich jaren, eenige van de Schrijvers eendrachtelijk haer verstant hebben tot uen toe, van d'oude Spelding te veranderen. Niet tegenstaende dat sij van al te grooten vernuft, ende wetenschap niet en waren; gevolcht nochtans tot dese tijt toe, niet alleen van ongeleerde, maer ook (door onbetamelijke onachtzaamheid) van verscheiden geleerde Geesten. Verscheiden, seg ik; niet alle. Doch soo veel, dat ik van't spelden luttel kennis soude schijnen te hebben, 't en waer dat ik u vermaende, ende reden schafte van t' misnoegen dat ik in de nieuwe Spelding hebbe; stellende de oude wederom voor; ende die omhalende met soo grooten liefde, dat ik garend veel gebreken daer in verdragt. Maer gebreken, die voor desen van niemand schijnen gesien te

sien te sijn ende nu eerstelijck door mij geopenbaert. Heb dan anders moeten schrijven, ende woorden maken; dat is, smijten een knepel onder de Hoenderen: waer voeten.

1. In hebben, wedden, sussen, leggen, bakken, willen, temmen, minnen, klappen, werven, kussen, seitten, en andere deesgelyke woorden, werd bij mij een consonant, dat is, bijletter verdubbeld; na de wijs der geenen (die voorwaer te veel sijn) de welken onbekend is, dat dien bijletter niet en behoort verdubbeld te werden. Bevind nochtans dat onse tael gansch geen onbeslooten slach van moeiwoorden, die in Latijn werden genaemd *verba infinitivi modi*, met iet anders (na mijn beste wetenschap) sluit, dan alleen met *en*. Soo dar sy schijnen te dwalen, die *ben, den, sen, gen, ken, len, men, nen, pen, ren, sen, ten*, ook *jen, wen*, en andere diergelyke sluitingen plegen: Ende ik willens met haer; mijnde maer (als in *mijen, en moeien*) *jen*; ende (als in *bronnen, en sluuen*) *wen*: om de lichte gelegenheid, die ik daer toe heb; behalven dat de Latinisten in *ciere, meare, edare*; geen *i*; ende in *ruere, luerre, spuere* mede geen *w* en stellen: Noch de Grieken in *φύω, γίνομαι, αἰσάνω*; welke woorden sij soo volmondich uitspreken, als wij *groeien, duncen, grauen, knaenen, krouen* of *klouen* doen.

2. In *min-aer, Amsterdam-aer, sonnen, alle, Dobben, draffich, lut-el, fullen, binnen, verwonnen, vollek per Metathesin* voor *volke, bilik*, ende veel sulke woorden, verschijnd deese dwaling me; maer tegen andere redenen; waer van een is, dat *in onse plaats*, dat is *meergen*, alleen meest God-wouds maken nu met *en*. Behalven dat wij spreken *min-aer, Amsterdam-er, son-en, al-e, Dob-en, draf-ich, lut-el, full-en, bin-en, verwon-en, vol-ek, bi-lik*, voor *bie-lik*, dat is, *biedalik*. Geen als wij wel seggen *op-eseid, op-estaen*; niet *opeseid, oppestaen*: en *elach*; niet *ommelach*, voor *gelache wyraue* ende *an-esien*; niet *an-sien* voor *angesien*: Soo't oor ons getuicht, wanneer wij gauer toelusteren, dan de Latinisten doen in *collo, mitto, mollis, stella, manna, matta, latus, serua*: Die *circummeo* nochtans van *circummeo*, ende *comedo* van *commodo* kennen onderscheiden: En dan de Grieken in *ἄσπετος, ἀσπίς, ἀσπύρα, ἄσπερος*, &c. van den *acuten accent*, dat is spits belang, een lange sillabe makende (*per positionem*) door Stelling; die veler taelen bederv' is, en oorsack van een endeloose (*profodi*) maetkeur. Die anders onnodich soude wesen; de mond selve de langd', ende kontheit

Van: "N. van der Sijs" <nvdsijs@euronet.nl>
Aan: <Info@kb.nl>
Datum: 24-10-01 9:18
Onderwerp: aanvraag

L.S.,
Graag verzoek ik u mij een kopie te zenden van C.G. Plem(ius), Speldwerk
of waarschouinge..., 1632, signatuur 766C19 of 651E30.
Voorts ben ik benieuwd of de KB bezit van dezelfde auteur Orthographia
ook te konieren?

7 x A4
26 x A4
(vechlaan)

SPELDWERK.

der sillaben gevende an den hoorenden te kennen, aldus : *nōm-en*,
hōm-o, *cān-co*, *cān-o*, *pūb-es*, *tūb-a* : als of sij bijna seide *nō-men*, *hōm-o*,
ca-neo, *can-o*, *pu-bes*, *tub-a*.

3. Den oorfaek, waerom ik willens, in't schrijven der voorfeider
woorden, als dool met anderen, is, om dat ik tegen seer ond, en bij
ons algemeen gebruik, schrijven soude moeten *heben*, *weden*, *susen*,
tegen, *baken*, *wilen*, &c. als ook *minaer*, *Amsterdamer*, *sonen*, *ale*, *Doben*,
drasich, *lutel*, *sulen*, *binen*, *verwonen*, *volek*, *bilik* : Ende sulc voor Jan
Alleman bijster, en duister staen soude, de welke voor *heben* *hō-ben*,
wed-en *wē-den*, *suf-en* *sū-sen*, *bak-en* *ba-ken*, *wil-en* *wī-len*; voor *min-aer*
mi-naer, *Amsterdam-er* *Amsterda-mer*, *son-en* *so-nen*, *al-e* *a-le*, *Dob-en*
Do-ben, *dras-ich* *dra-sich*, *lut-el* *lu-tel*, *sul-en* *sū-len*, *bin-en* *bi-nen*,
verwon-en *verwo-nen*, *volek* *vo-lek*, ende mogelijk (om dat hij dik-
maels dwers in de wagen wil) voor *bi-lik* *bi-ik* soude lesen. Schoon
dat hij hier *hefen*, daer *heven*; hier *reden*, daer *reeden*; hier *susen*, daer
stuuven; hier *segen*, daer *seegen*; hier *baken*, daer *baaken*; hier *vulen*, daer
vūlen; hier *minaer*, daer *mīnaer*; hier *mamer*, daer *raamer*; hier *sonen*,
daer *soonen*; hier *ale*, daer *aale*; hier *doblen*, daer *booblen*; hier *drasich*,
daer *stasich*; hier *schuel*, daer *busdel*; hier *binen*, daer *bīnen*; hier *ver-
wonen*, daer *verwoonen*; hier *klouen*, daer *klōven* geleireyen soude mo-
gen vinden.

4. Ten waer de pijn niet waerd, van dus veel waters hierom vuil
te maken, wanneer tgeen, daer te waschen is, gelegen waer in't
spitser, of tflaer uitspreken der bijletteren. Maer neen. Overmits
dat het flouwe water niet so veel als de harde water, ende dat
sien, dat het water niet so veel als de harde water, ende dat
weten, dat het water niet so veel als de harde water, ende dat

5. Ja ik kouds hierom mijn gang eenigerwijs gaen, in't wel spel-
den; Jan Allemans gunst stellende ter sijden : 't en waer ik vreesde
voor hem te verbijsteren; en soo mijn schrijven onnat te maken. Cicero
seif moft dus de *Quiriten* ontsien, en de Latijnsche tael vry wat slech-
ter laten, dan hy die garend had gemaekt. Daer 't volk achter is, is
groot drang achter : behalven dat het raedlaer is, met het hoofd
tegen een muur te loopen, of den meel-sak wat te na te komen, dan
met eigen, en sonderling verstand ketterswijs tegen al de wereld an
te gacu.

A 3

6. Ik ver-

C. G. PLEMPIT

prochiaen, onderdaen; van loogen, hippel, en aer, loogenaer, hippelaer;
 van heersch, broedersch, en ap, heerschap, broederschap; van harn, rond,
 en as, barnas, rondas; van wankel, sich dat is sic en haer, wankelbaer, sich-
 baer; niet sichtbaer; van egaer, raes, of eraes, sta en e, egaere, raese of
 eraese, staë, staë: Daer de Grieken voor schijnen te seggen *αἴμα, πάρα, ἰσχύς*,
ἰσχύς; de Latinen *stao*, daer *sto* van komt; van word, klep en el, wortel
κλέπελ; van *stā*, loop, sij, en en, staen (daer sommige niet wel af maken
stāan) loopen, sijen, per *Metathesin* sijns, per *Syncopen* sijn; van droom,
stink, schoon, ons, vermeerder *auktus*, en er, droomer, stinker, niet stinkert;
 schooner, niet schoonder, onser, vermeerder *auktior*: van *koster*, meester en
koster of *kostris*, niet *kostris*, meesters; van mogend, verdurven, lustich, en
 heid of heit, mogentheid, verdurvenheid, lustichheit; van slaver, kladder, en
 i of ij, slaveri, niet slaverni, kladderi; van smeer, guls en ich, smeerich, gul-
 sch; van bak, pat, en jen, bakjen, patjen; daer den Griek af *μακρ*
μακρ, *μακρ*; *mannerjen*, *hamerjen* werden gemaect van *manner*, *hamer*
meres en *jen*: gelijk als *vaertjen*, *moerjen* van *vaderet*, *moederet*, welke
 woorden betekenis verkleining medebrengd, en *jen*, per *crasin*,
vaderjen, *moederjen*: van *herberch*, *vet twaer*, en *jer*, *herbergier*,
te waerier; van *Vorst*, *for*, en in *Vorstin*, *forin*, niet *fortin*; van *pael*,
gerf, en *ing*, *paeling*, *vingerling*; loo mede van *tweel*, *drieel*, en in
zweeling, *drieeling*, *drieeling*: van *ban* dat is *bal*, *vremder* dat is *vremd*
enink, *ballink*, *vremdelink*; van *sagen* dat is *sagel*, *schennen* en *is*,
venis, *euphonicè sagetis*, *schennenis*, *crastigè schennis*; van *afgod*, *droog*
en ist, *afgodist*, *droogist connectivè*: van *goede* dat is *goe*, *vrees*, en *lik*
etijk, *goelik*, *vreeselyk*, niet *vreeselyk*; van *bat* (daer ons jongers
 voor seggen) dat is *smijt*, *bis* dat is *bij*, en *s bars*, welks woords ne-
 is *baaring*, *bis*: van *gan*, *egan* (daer den Griek *ἴστω* voor leid, den sch-
 pen *accus* quaelik op den *a* stellende) en *s*, of *sch*, *gans*, *egansch*: *T*
a ende *e* verstrekkende maer (*vulgus ad eloquendum tar dioris est*)
 een mondberedtel tot het volgende woord: gelijk als de *e*,
 dikwijls maer een toeklink an het voorgaende: Daer men
genera, ende *casus* mede maect tot hinder onses taels, t welken
 der lange bril, of verrelijker niet en kan bemerken. Duisterer wo-
 den laer ik hier te stellen, die al (dat is niet een uitgevomen) hi-
 ren mijns begrijs na eenen Regel, ende volgen de *Structura*
ghelede

van den lessenaer op te staen, berond dat in mijn verbeelding iet ont-
scheen, waerom mij goed ducht, voor de vernuftigen hier te stellen
eenige versen, in Duits gemaekt korteling van mij, na den Hebreu-
schen, Griekschen, en Latijnschen maet. Dese sijn dan

*TV*vader-ons. Heroici.

Onser al-en Vader tot in heemelen hoogste verheeven,
U dijn heilige naem moet werden, en eere gegeven:
U rijk toekoom; u wil soo geschiede beneden
Op d'aerd, als booven door dienste der Engelen: heden
Ons ons dachlik brood geeft; end' mit groote genaden
Onse schulden al ons vergeesd, als andre beladen
Mer schulden jegens ons wij quijtschelden, en eeven
Vroed in liefde met haer, als gans onschuldige, leeven;
End' en leid ons niet in wankelhare bekooring,
Maer ons bevrijt van des quaeds archlistige flooring.

*T*Weest gegroet. Sapphici.

Weest gegroet vol lofs, Maria, ende vol van
Graten; d'Heer self met u; gesegend
Gij te boven gaed al al een de vrouwen;
Ende gesegend
Is de vrucht dijns survers buike I E S U S.
Heilig, en moeder, Maria, o, des Heeren,
Bit dat ons sondaeren en in de daad-unn
Helpe God, en nu.

*T*Geloof. Iambici.

K geloof in den Heer die ons machts is,
Scheper van heemel, en van aerden; ende in
I E S U M, te recht die Christus hiet; en Soone Gods
Al eenich is; den Heer van ons: ontfangen af
Den Heiligen Geest; wie Maria maecht gebaert.
Geleden heeft bij onder een, die Pentium

C. G. PLEMPER

'K suis dan seer lek-er' Tyocras met-hoopen,
 Door mijn keele dan ik bevind te loopen
 Drop van roosen, en angenaeme bloemen,
 Waer met rechte van ik mach hooge roemen.
 Hemeldoue dan ons bevocht de lippen;
 Na dien soude wel ook de bije stippen,
 Die vlied ooveral in de groene tuinen,
 Daer elk bloemeken heeft sap in de kruinen.
 Sal soodanige vreuchde mij gebeuren,
 'K na geen andere weelde denk te speuren:
 'Twaermij d'hoogste genuchte sonder ende;
 Maer ik deese genuchte noit bekende,
 Noit en smaekte, Maria, sonder u; gij
 Moet mij blijven, en andre geene, nu bij:
 Mocht ik soot Paradijs met u betreden,
 Eenich ware wel ik met u te vreden;
 Gij draccht selve God onder u leden.

Klad op de CH-wrakers. Iambici.

Het kleine hert, dan't groote, veel is moediger,
 De lichte voet, dan sware, veel is spoediger,
 Dan bodsig' oosk, sijn spijse vingers vlijtiger,
 Het enkele vel, dan't duble, voelt profijtiger,
 Het sijnge kop, dan't groove, me geswinder is,
 De sijne naeld van dicke steken vinder is,
 Dan't lange oor, is't korte gader laisteraer:
 Wie niet en hoord hoe veel ch, en g een van aet
 Verschelen, heeft al ooren, acht ik lange wat;
 'K seg niet dat ook sijn vader sefets ooren had.

13. Dusdanige vetten gelesen hebbende, moet niemand menen
 dat ik den gemeinen Rijm (hoewel de treffelijkste Dichters hedens-
 daechs onse rael onloffeljk verharden) tot verachtheid soeke te bren-
 gen; den welken ik liever in eeren wil helpen houden, met der Art-
 hieren, Latinisten, Italianen, Francken Rhythmen, om haer groot
 en

1100

06 05 2000

Van: "N. van der Sijs" <nvdsijs@euronet.nl>
 Aan: <info@kb.nl>
 Datum: 24-10-01 9:18
 Onderwerp: aanvraag

L.S.,
 Graag verzoek ik u mij een kopie te zenden van C.G. Plem(ius), Speldwerk
 of waerschouinge..., 1632, signatuur 766C19 of 651E30.
 Waer te hen ik henieuwd of de KB bezit van dezelfde auteur Orthographia

7 + A4

26 x A4

(verkleen)

SPELDWERK.

in oude, ja kerkelijke waerdichheid : Maer dat ik alleen, als een
 Hollandsche

Ennius ingenio non malus, arte rudis,

en wech heb willen wijzen, waer langs men onse Nederduitsche taal
 of meerder hoochheid kan op voeren, en verheffen, als ons maer
 verk lust. Het welk ik meent 'avond, of morgen noch te sullen ge-
 chieden, door eedele, ende braeve Geesten, die niet en sullen kennen
 ten haer pit daer toe uit te schieten, en te besigen. Dese niet al te
 ngstich moeten wesen in't ooverplaetsen der woorden tegen 't dage-
 jk vervolch: Doch mede niet te onbekommert; maer moeten schik-
 en, dat die onder elkanderen scherpe en sneedige glans hebben, en
 te wel verstaen mogen werden, hoewel niet van de plompste ver-
 anden; die lijdsaem hier in sullen moeten sijn, soo te Rocmen wel
 de *Quinten* waren, die seer luttel op der Poëten, en Orateuren
 genomenheid haer verstonde. Moet ook het gemeine besang soo
 el geenssins toe gegeven werden, datmen den natuurlijken maer
 rillaben, en 't voerpat der loofse Grieken souden schromen te vol-
 n. Datmen hier de versen bij beurten niet en verlangd, en verkort,
 hijk als men nu in't rijmen sorchvuldelyk doet, is niet met allen an-
 legen: ten sij datmen verscheiden versen wil vermengen.

14. De selve versen ook anshouende sullen 't sommige (om weder
 de Spelding te koomen) mogelijk al wat ovel nemen, dat ik eerst
 t allen, sceppe, geklommen, mannen, stamme, en lekker een bijletter
 als willen stooten; Nu niet alleen sulc gedaen en heb, te weten
 en bijletter niet stooten, maer noch daer booven den overblijven
 en bijletter niet heb datven steden. Dit soude my met groote moeite
 verchoonen staen, ten waer dat de stemletteren, gaende naest voor
 e bijletteren, uit haer selven voor mij spraken, en sik verklaerden alle
 ort te wesen: Den enkelen bijletter niet vermogende haer, noch sik
 elve te verclaren. Daer de dabbelde (als in *huur*) goet recht toe sonde
 ebben, wanneer (*positio*) stelling soo goet recht waer, als buiten stel-
 ng den aerd der woorden is in *gort, veld, stank, lucht, mors, crux;*
 i, etc: in welke woorden geen *positio* gevonden werd, buiten me-
 ng aller Letteristen. Dikmaels het gebruik ('t misbruik moest ik seg-
 en) des Stelling het pat des redens niet en volcht. 'Twelk men ook
 de Latijnisten, als by de Grieken kan bespooren. Op dat ik swijge
 van de

A 3

B 3

van de Hoochduitschen, die *mann, sonn* schrijven, na de Iodfichheid van haer tong: En die wij schijnen te willen volgen in *ranck, hardt, rouw, straff, sott*. Deur dien dat meest over al de qualik-bedachte 'tgroote woord willen, en door de veelheid haers getals mogen voeren; en de arenden moeten swichten voor de uilen; den welken men uit niemand, hoe wetenschap, ende kennis in hem soude mogen bliken, met swaerte van geld, angenaem licht soude kennen drukken.

Dertich-hondert gulden's jaers

Noit ontfaken dese kaers.

Na dan genoch gewaershoud.

15. Besluit daerom, wenshende te sien der verstandiger, en geleerder gedachten, ende grillen, die op dese nieuichheid (ouder nochtans mijns sins wesende, dan al onse bedaechde, ja beede verdwaeltheid) misselijk, en wonderlik sullen loopen. Hoewel ik wenshende te vergeefs. Doch daer voor hoopende te hooren, of liever op papier geschreven, ja gedrukt te sien, en lesen de tegenseggingen, die daer op met bescheid angewend souden mogen werden. Sonderling tot mijns onderwijs, daer ik veel grooter liefde toe hebbe, dan tot eenige vermaerdheid. Want ik en denk immer niet, dat ik soo versmaed sal werden, of ontsien, datmen sal hooren seggen,

Conicue omnes, intemique oratenebant.

Sij swegen allegaer, Den een sach op den aer: Of

Stil hikker sach op mikker, daer was niet eene kikker.

Angesien ik self noch stof heb, om te werren; ende niet alleen tot hoenderen, maer ook tot den een kneppel kennen vinden, wanneer sij dit stuk te luid touden willen uitblaffen. Hoewel ik en en twijfel, of wij sijn in 't spelden ver van den goeden wech, die wij voor 't afscheiden wel hadden mogen, ja behoorden te bouden; of ten minsten sonder achterdeci onse doling wat te verbeteren, so wij die eenichsins mochten bekennen liever, dan goed onderwijs ons doov' oor laten hooren.

4.

SPELDVVERK

Ex libro III. meorum Epigr.

Epigramma XL.

UTi litterulæ non debet semper æsdem,
Proxima de verbis qui dare verba cupit.
E socio in socium species amat ire colorem;
Qui ruber albescit flosculus, ipsa rosa est.
Ex ago vult actum fieri: malè feceris agtum:
Litteraq; in chartâ est, quod color in tabulâ.

Ex lib. I. meorum Epp. Epigr. LXXIV.

Si potes hoc aliquis mihi dicere Grammaticorum;
Syllaba cur longa est pulicis; haud culicis?
Nil rationis habens argumentaris, ab usu.
Lingua mihi dicat pul-icis, & cul-icis.
Que dicit fid-um, dicat quoque lingua fid-elem:
Sool-em vox soal-um dicito; terra sol-um est.
Talpa mol est Batavis; Flora malè talpa mo-lestus:
Discat Flora loqui, talpa mol-estus erit.
Talpa mol-us fiet quoque, si bene Roma loquatur:
Syllaba enim facies loquitur, Roma loquitur:
Quis primus pulicis, quis culicis, quis pulicis?
Quid sit in accentu; credidit esse moram.
Syllaba sepe brevis punctim, & profertur acutim;
Semper ac esse brevis vult; postura vetat.
Omnibus hac adeo vitium addidit inscia linguis;
Ut iam sit manus, qui man-us amè fuit.
Hel nostrum ut Grajis Hellas, Roma hellas fiat;
Qualis hiat pasulo Cerberus ore trisaur.

FINIS